

FELDGRAU I BATTLEDRESS: HLUČÍŇANÉ V ČESKOSLOVENSKÉ ZAHRANIČNÍ ARMÁDĚ¹

Jiří Neminář

Jiří Neminář: Feldgrau and Battledress: Men from Hlučín Region in Czechoslovak Exile Army

It is not a well-known fact that in the Czechoslovak foreign army served German prisoners of war who were former members of the Nazi armed forces. These men came predominantly from frontier areas of the Silesian districts. The interesting and very specific group of people was created by those who were native inhabitants of the Hlučínsko region. This research paper gives an idea about their participation in the Czechoslovak foreign resistance. Moreover, the research paper tries to answer basic questions about the resistance because this issue has not been elaborated so far. Authenticated numbers of people from Hlučín who served in the foreign army, or allied division are presented in this paper for the first time ever. Furthermore, specifics between soldiers' participation in the West and in the East have been outlined as well.

Key Words: Hlučínsko-Region, Czechoslovak foreign army, Wehrmacht, prisoners of war

Odkaz válečné minulosti je na Hlučínsku i po více než sedmdesáti letech stále přítomný.² Zatímco poslední dvě generace si s válkou spojují převážně již jen účast svých předků v německém wehrmachtu,³ příslušníci nejstarší generace vytvázejí ve své kolektivní paměti daleko rozmanitější obraz. Je plný nejrůznějších odstínů a figur. Jednu z nich neodmyslitelně představuje také podíl Hlučíňanů na zahraničním odboji. Pro současné obyvatele Hlučínska tato stránka jejich minulosti už nepředstavuje aktuální téma. Mezi příslušníky nejstarší generace však stále vzbuzuje kontroverze a rozdílné hodnocení. O jednotlivých „legionářích“, jak se jim na Hlučínsku říká, vznikla celá řada legend a bizarních historek. Současnici je nahlíželi s despektem, nebo naopak vyzdvihovali jejich přičinění na repatriaci mnohých Hlučíňanů ze zajetí. V každém případě nebyla úloha vojáků wehrmachtu v československém zahraničním odboji vlivem politického

¹ Studie byla zpracována v rámci projektu Grantové agentury ČR č. 18-11418S: Příslušníci německé branné moci v řadách čs. armády za druhé světové války jako příklad marginalizace v procesu tvorby historické paměti (2018–2020 GA0/GA).

² Hlučínsko je specifickým regionem České republiky, jež se vyznačuje odlišnou historickou zkušeností a z toho vyplývající komplikovaností identit a mentalit místních obyvatel. Druhá světová válka je důležitou součástí lokální kolektivní paměti. Obyvatelé ji totiž prožili z německého pohledu, což v poválečném období zapříčňovalo v majoritním českém prostředí řadu animozit. Hlučínsko je rozvernou hříčkou dějin i učebnicí nacionalismů. Blíže k problematice: Marcel MEČIAR, *Sociální generace a identity*, Ostrava 2008.

³ Během druhé světové války sloužilo v německých ozbrojených složkách více než 12 000 mužů z Hlučínska a k tomu je nutno připočítat ještě několik desítek žen, které sloužily jako telefonistky, zdravotní sestry nebo pomocnice u protiletadlové obrany.

SLEZSKÝ SBORNÍK 116 / 2018, ČÍSLO 2

vývoje zařazena do oficiálního vyprávění, a tak postupně upadli do zapomnění.⁴ Na Hlučínsku se k tomu přidal ještě fakt, že tito muži netvořili kompaktní skupinu. Z každé vesnice se jednalo o několik jednotlivců, kteří nepokládali za nutné kolektivně pěstovat svou odbojovou historii.

Předkládaná studie si klade za cíl předložit výsledky autorova dlouhodobého výzkumu odbojové účasti Hlučíňanů, kteří tvořili jednu ze skupin bývalých vojáků wehrmachtu v československém zahraničním vojsku. V kontextu těchto osob představují Hlučíňané zajímavou kategorii, která je navíc vzhledem k své menší velikosti uchopitelnější, než třeba více jak 2 500 osob čítající skupina Těšňanů.⁵ Zároveň tato kategorie nabízí spoustu antagonismů a nejednoznačností, jež vyplývají z komplikované povahy Hlučínska. Je třeba podotknout, že celá zkoumaná problematika byla neprobádaným polem. Doposud se přesně nevědělo, kolik Hlučíňanů vůbec vstoupilo do zahraniční armády, jaké mohly být jejich motivace, ani jaké byly jejich následující osudy. Stejně tak nebylo přesně známo jejich poměrné zastoupení na Západě a na Východě. Na vyřešené otázky se studie pokusí nalézt uspokojující odpovědi.

Stav bádání

Vůbec poprvé se v odborné literatuře objevily zmínky o odboji Hlučíňanů v publikaci *Stručný přehled vývoje Hlučínska* z roku 1960. Ačkoliv je kniha výrazně tendenční a poplatná době svého vzniku, přichází na některých místech se zajímavými informacemi. Co se však sledované problematiky týče, spokojili se autoři s konstatováním, že 13 hlučínských občanů bojovalo po boku sovětské armády za osvobození své země z nacistické nadvlády.⁶ Dále se zde uvádějí jména dvou vojáků, z nichž jeden padl u Liptovského Mikuláše a druhý jako první na Dukle překročil československou hranici. Tyto dva příklady zde snad jako měly vyvažovat uvedení

⁴ Problematikou se hlouběji zabývá Zdenko Maršílek viz Zdenko MARŠÁLEK, *Československá zahraniční armáda 1939–1945 a marginalizace v procesu utváření kolektivní paměti*, in: Paměť – národ – menšiny – marginalizace – identity I. Urbánní studie 6., edd. Blanka Soukupová – Helena Nosková – Petr Bednářík, Praha 2013, s. 41–48. Jak poukázal Zdenko Maršílek, sloužilo na konci války v československém vojsku jen na Západě přes 3 000 bývalých vojáků wehrmachtu. Do oficiálního „vyprávění“ se ovšem nedostali. Podrobněji viz Z. MARŠÁLEK, „Česká“, nebo „československá“ armáda? *Národnostní složení československých vojenských jednotek v zahraničí v letech 1939–1945*, Praha 2017.

⁵ Mužská populace na Těšínsku získala německé občanství za jiných okolností, než jak tomu bylo u Hlučínska. Z toho pak vyplývají odlišné okolnosti jejich služby ve wehrmachtu a celková struktura této skupiny. V případě Těšínska byl uplatněn germanizační program, tzv. *Deutsche Volksliste*, kdy státní moc vyvijela nátlak na osoby, jež se hlásily ke slezské národnosti, aby dobrovolně přijaly německé občanství (v případě Těšňanů šlo o třetí kategorii *volkslisty*). V podstatě však takové osoby neměly na výběr, takže jejich valná část *volkslistu* podepsala. Jediným z důsledků tohoto kroku pak byla branná povinnost, která zde začala být masově uplatňována od roku 1942 a postihla především muže mladších ročníků. Není bez zajímavosti, že vybrané ročníky Těšňanů oblékly německou uniformu ještě před tímto datem, a to čistě na základě udání slezské národnosti. Podle propočtu Viléma Plácka mělo z dřívějších československých okresů Český Těšín a Fryštát narukovat okolo 23 000 mužů. Více viz Miroslav BORÁK, *Fenomén německé volkslisty*, in: *Okupace, kolaborace, retrubuce*, ed. Ivo Pejčoch, Praha 2010; Vilém PLAČEK, *Ostravská průmyslová oblast v letech 1938–1945*, in: *Průmyslové oblasti 3*, Opava 1971, s. 23–24; Jiří NEMINÁŘ, Češi ve wehrmachtu? In: *České, slovenské a československé dějiny 20. století XI.*, edd. Jaromír Karpíšek – Zbyněk Sturz – Marie Bláhová a kol., Hradec Králové 2017, s. 259–270.

⁶ Rudolf MALOHLAVA – Otakar KÁŇA – Vladimír MARIÁNEK, *Stručný přehled vývoje Hlučínska*, Ostrava 1960, s. 62.

dvou válečných zločinců, které následuje hned v další větě. Vzhledem k povaze a rozsahu knihy je celkem pochopitelné, že se autoři nepustili do hlubšího studia této problematiky. Nepřekvapuje, že byla vynechána jakákoliv zmínka o účasti Hlučíňanů na Západě, nicméně poněkud zarází zmíněný velmi nízký počet osob z Východu.

Prvního zhodnocení a zároveň i první závažnější zmínky o „odbojných“ Hlučíňanech na poli historiografické produkce se ovšem dostalo z pera Viléma Plačka v roce 1964. Ten si všiml, že při udělování československého státního občanství Hlučíňanům po druhé světové válce měl být brán zřetel mimo jiné k příbuzným zahraničním vojáků. V poznámce pod čarou pak poprvé odhadl jejich počet na 158.⁷ Toto číslo, které vychází ze zjištění, jež prováděla okresní správní komise bezprostředně po válce, se pak objevovalo v odborné literatuře reprezentované zejména Plačkovými pracemi až donedávna.⁸ Samotnou účast na zahraničním odboji Vilém Plaček hodnotil velmi pozitivně, neváhal ji dokonce označit za *„Největší klad při boji s hitlerovským Německem.“*⁹ Z údajů publikovaných Vilémem Plačkem vyšel i Aleš Binář, který ve své studii odhadl počet Hlučíňanů v zahraniční armádě na 150 až 160.¹⁰ Ve své podstatě vzato se tyto odhady nápadně přibližují počtu Hlučíňanů, kteří skutečně zasáhli do bojů. Značná část jich totiž do zahraniční armády vstoupila příliš pozdě na to, aby mohla být poslána k prvosledové jednotce.

Revizi stávajícího poznání přinesla až bakalářská práce autora a její reflexe v poslední syntéze z „prajzácké trilogie“ Viléma Plačka, kde se kromě nových poznatků konstatuje důležitý fakt, že „ne všechni zasáhli do bojů,“ jak bylo doposud literaturou přejímáno. Kromě toho zde Plaček stručně popisuje okolnosti, za jakých se dotyční dostali

⁷ V. PLAČEK, *Některé zvláštnosti vývoje Hlučínska*, Slezský sborník, roč. 62, 1964, č. 3, s. 345: „*Za 2. světové války obléklo asi 158 osob z okresu Hlučín stejnokroj spojeneckých armád a bojovalo na západních a východních frontách.*“

⁸ V publikaci *Prajzáci, aneb k osudům Hlučínska 1742–1960* Plaček hovoří o 150 osobách: „*Největší klad Hlučíňanů v boji proti hitlerovskému Německu spočíval v jejich účasti v zahraničních armádách. Na 150 jich obléklo stejnokroj spojeneckých armád západních i východních.*“ V. PLAČEK, *Prajzáci, aneb k osudům Hlučínska 1742–1960*, Háj ve Slezsku 2007, s. 105. Dále Plaček uvádí, že podle neúplných zpráv jich 11 padlo, nebo zůstalo nezvěstných. Rodiny pak měly být vystaveny perzekuci. Obšírněji se Plaček k problematice vyjádřil ve studii věnované válečné minulosti Hlučínska, avšak ani zde nepřesáhl jeden odstavec: „*Na 150 Hlučíňanů však obléklo stejnokroj anglických či sovětských armád i čsl. zahraničních jednotek a bojovalo na západních i východních frontách proti Wehrmachtu. Např. z Kobeřic bylo 11 zahraničních vojáků, z nichž jeden padl. Z Darkoviček jich bylo 7, z nichž četař Rudolf Pěkník padl u Dukly a četař Šimon Pytlík bojoval jako příslušník čsl. paradesantní brigády v SSSR ve Slovenském národním povstání. Rodiny těchto příslušníků byly vystaveny nejrůznějším represím.*“ V. PLAČEK, *Hlučínsko v letech 1938–1945*, in: Historie okupovaného pohraničí 1938–1945/11, Ústí nad Labem 2006, s. 184. Jakkoliv téma zahraničního odboje nepředstavuje stěžejní část této syntetické práce o válečné historii Hlučínska, zasloužilo by si přeci jen hlubší zpracování, o terminologické nepřesnosti v citovaném odstavci nemluvit. Již termín sovětské armáda neodpovídá historickému názvu. Po dobu druhé světové války znělo její oficiální jméno Rudá armáda. Podobně při užívání termínu armáda v plurálu dochází k sémantickému posunu od abstraktního označení vojenské instituce (ve smyslu vojsko) k typu vyšší jednotky (armáda jako organizační celek). Je sice pravdou, že několik Hlučíňanů sloužilo přímo v řadách Rudé armády, jedná se však o okrajové zastoupení.

⁹ V. PLAČEK, *Prajzáci*, s. 105.

¹⁰ Aleš BINÁŘ, *Appendix 1: Příslušníci ozbrojených sil z Hlučínska v letech 1939 až 1956*, in: *Mezigenerační proměny způsobů života na Hlučínsku*, Helena Kubátová a kol., Praha 2015, s. 289.

SLEZSKÝ SBORNÍK 116 / 2018, ČÍSLO 2

do zahraniční armády.¹¹ Nové poznatky stručně shrnuje také stálá expozice Muzea Hlučínska *Kdo jsou lidé na Hlučínsku* a stejnojmenný katalog.¹² Několik mikrostudií věnoval problematice rovněž autor tohoto článku.¹³ Velmi zajímavou sondu do duše německého vojáka z Hlučínska, který se se svým osudem nehodlal smířit, předložil Bořivoj Čelovský ve vzpomínkové knize *Nejlepší z nás*. Vykreslil zde příběh svého spolužáka Jana Borovce, který představuje v kontextu všech bývalých vojáků wehrmachtu sloužících v zahraniční armádě pozoruhodný unikát.¹⁴ Stejnému tématu se věnoval i Mečislav Borák, který kromě jedné studie inicioval též natočení televizního dokumentu.¹⁵

Vymezení pojmu

Předkládaná studie operuje s mnohoznačným pojmem Hlučíňan. Obvykle je tento termín chápan jako označení pro autochtonního obyvatele hlučínského regionu, který je charakterizován určitými znaky. Pro potřeby kvantitativní analýzy ovšem bude třeba tento pojem jednoznačně specifikovat podle kategorií, které jsou obsažené v pramenech. Zde však narázíme na metodologický problém, koho za Hlučíňana považovat. Někdo se na Hlučínsku narodil a žil po celý život, což je ideální případ. Mnoho lidí ale přišlo na svět v cizině nebo mimo Hlučínsko, ale brzy se s rodiči vrátilo do rodného kraje. Naopak mnozí, v regionu narození, z Hlučínska v průběhu svého života odešli. Míra identifikace s regionem a sebepojetí bude u těchto osob nutně odlišná. Vymezení pojmu Hlučíňan tedy může významně ovlivnit výsledky statistického šetření. Jednoznačná definice přitom prakticky není možná, neboť jakékoli kvantitativní pojetí bude vylučovat nebo naopak obsahovat indiferentní jedince, kteří si vyžadují kvalitativního přístupu. Z praktických důvodů při práci s prameny nezbývá než se uchýlit k instrumentálnímu vymezení pojmu, a to tak, aby si zachoval maximální obsažnost. Na následujících rádcích tedy budu za Hlučíňany pokládat všechny ty, kteří se a) narodili na Hlučínsku, b) měli zde domovské právo, c) měli zde reálné bydliště. Nejrelevantnější kategorie a sice, jestli se daná osoba za Hlučíňana považovala, bohužel není v pramenech podchytitelná. Proto považuji za jediné možné řešení zahrnout do celkového výpočtu všechna tři pojetí, ačkoliv každé bude samo o sobě při výčtech obsahovat jiný počet osob. Přiklonit se pouze k jediné z řečených kategorií by bylo manipulativní

11 J. NEMINÁŘ, *Obyvatelé Hlučínska v československé zahraniční armádě na Západě*, Praha 2012, (nepublikovaná bakalářská práce); V. PLAČEK, *Prajzáci*, s. 112–113.

12 Jiří JUNG – J. NEMINÁŘ, *Kdo jsou lidé na Hlučínsku*, Hlučín 2016, s. 107–109.

13 J. NEMINÁŘ, *Českoslovenští tankisté z wehrmachtu v ostravské operaci*, Vlastivědné listy Slezska a Severní Moravy, roč. 41, 2015, č. 1, s. 1–3; Týž, *Dějinám navzdory. Stratiplná cesta Alberta Pchálka ke kněžství*, Hlučínsko, roč. 6, 2016, s. 16–21; Týž: *Češi ve wehrmachtu?* In: *České, slovenské a československé dějiny 20. století XI.*, edd. J. Karpíšek – Z. Sturz – M. Bláhová, Hradec Králové 2017, s. 259–270; Týž: *Přijímání do armády jako proces přidělování identity? Výslechy a prověrování německých zajatců československého původu*, in: Historie – Otázky – Problemy, roč. 8, 2016, č. 1, s. 102–119.

14 Bořivoj ČELOVSKÝ, *Nejlepší z nás*, Šenov 2001.

15 M. BORÁK, *Rozvědčík z Ostravy u Hitlerova Vlčího doupěte*, in: Ostrava. Příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravská 26, Ostrava 2012, s. 50–81; Petra VŠELICHOVÁ – Mečislav BORÁK, *Abiturienti*, Česká televize, 52 minut, 2011.

a zavádějící. Celostní vymezení sice možná obsahne pář osob, které by při kvalitativním posouzení nebyly vyhodnoceny jako Hlučíňané, na druhou stranu jde asi o jediné možné antidisplinární pojednání.

Počet Hlučíňanů v zahraniční armádě

„S potěšením bylo zjištěno, že značný počet hlučínských rodáků se zúčastnil se zbraní i politicky odboje proti Hitlerovu panství a tím osvobozenacích bojů. Tato fakta je nutno zachytit.“¹⁶ Konstatoval vedoucí úřadu okresní správní komise (OSK) v Hlučíně JUDr. Jan Šperling ve výzvě místním správním komisím, aby oznamily všechny účastníky odboje ze své vesnice. Díky tomu se bezprostředně po válce podařilo podchytit více jak polovinu účastníků zahraničního odboje. Od závěru války totiž začaly prosakovat na povrch informace o působení místních mužů v zahraniční armádě.¹⁷ Po obnovení volného korespondenčního styku se zahraničím vytanuly další a další případy, takže se OSK rozhodla evidovat nejen příslušníky československé zahraniční armády, ale i spojeneckých armád a partyzánských oddílů.

Záměr komise byl vskutku velkolepý,¹⁸ její člen a pozdější předseda Bohuslav Kubalec dokonce navrhoval pořídit umělecky zpracované tablo všech zahraničních vojáků z Hlučínska.¹⁹ Idea se však nesetkala s příznivým ohlasem, neboť 16 hlučínských obcí na výzvu vůbec neodpovědělo. Důvody byly prosté. V době vydání příkazu, to je 22. 7. 1945, byla většina účastníků ještě soustředěna u svých útvarů a rozptýlena po různých koutech republiky (příslušníci Náhradního tělesa se nacházeli dokonce ještě ve Velké Británii) a domů se vrátil pouze zlomek. Místní správní komise tedy postrádaly adekvátní zdroj informací, především ale měly plné ruce práce se stabilizací složité situace v poničených vesnicích. Vzhledem k okolnosti, že hlučínský okres byl před válkou rozdělen, chybí podobný průzkum v západní části Hlučínska, která připadla okresu Opava-venkov.

Po půl roce byla výzva s důrazným pokárováním opakována a na stole doktora Šperlinga se konečně začaly hrabat informace o účasti Hlučíňanů v *národním odboji*. Jednotlivé místní správní komise se úkolu zhystily s rozdílnou pílí a důsledností. Situaci měly již notně ulehčenou, neboť vojenské osoby byly z větší části demobilizovány. Přesto se v řadě hlášení vyskytují nepřesnosti, stereotypy, nebo výčty účastníků nejsou kompletní. Na každý pád se jedná o prvotřídní pramen informující nejen o odbojářích, ale také

16 Státní okresní archiv Opava, Okresní národní výbor (dále jen ONV) Hlučín, č. kart. 1.

17 Někteří Hlučíňané se před narukováním svěřovali blízkým, že přeběhnou při první příležitosti. Když pak přišla zpráva, že dotyčný je nezvěstný, naskytly se domněnky, jak to asi bude doopravdy. Dva Hlučíňané se dokonce zúčastnili osvobození Hlučínska v řadách 1. československé samostatné tankové brigády, což rovněž neušlo pozornosti místních. Traduje se, že jeden z nich navštívil svou vesnici.

18 OSK požadovala přiložit k záznamu i fotografie účastníků a písemný materiál, jímž by bylo možno jejich činnost lépe doložit. S politováním nutno poznamenat, že na výzvu reflektovaly pouze Šilheřovice, které dodaly informace včetně fotografií.

19 SOkA Opava, ONV Hlučín, č. kart. 16, Zápis o 2. schůzi předsednictva OSK z 27. 6. 1945.

SLEZSKÝ SBORNÍK 116 / 2018, ČÍSLO 2

o poměrech v hlučínských vesnicích. Je patrné, že se komise, které reagovaly až na druhou výzvu, v časové tísni spokojily s nepodloženými informacemi, jež o některých účastnících po vesnici kolovaly.

U některých obcí lze zpozorovat snahu vylepšit situaci určitým přibarvením, jako např. zmíněním bojové účasti, která se ve skutečnosti nekonala, nebo udáváním desertérů, kteří zběhli v květnu 1945 v západních Čechách k Američanům. Na pozitivním vykreslení se silně podepsala také volba jazyka, čehož si určitě byli někteří obecní úředníci dobře vědomi. Pozornému čtenáři možná neunikne nesmyslnost věty „osvobozenacích bojů se zúčastnil od 4. 11. 1944 do 14. 8. 1945 v pom. četě v Barborkampu u Darlingtonu v Anglii.“²⁰ Úředníci při zpracovávání údajů až příliš lpěli na kouzelné formulaci „osvobozenacích bojů se zúčastnil od do“, která ovšem ve skutečnosti vyjadřovala vojákovi celkovou službu v zahraniční armádě od prezentace po demobilizaci.²¹ Pouze v případech, kdy dotyčný vstoupil do zahraničního vojska před koncem války, nebo dokonce až po válce, musela komise od uvedení klauzule o bojové činnosti upustit (avšak i zde se vyskytl případ, kdy byla činnost inkriminované osoby, patrně z jejího popudu, posunuta do období jejího zajetí spojeneckou armádou).

Takřka ve všech zprávách z vesnic, kde se vyskytoval vyšší počet příslušníků západní armády, někdo není uveden.²² Proto tedy ani výsledky šetření, jež OSK podnítila, nejsou kompletní. Sečtením účastníků z jednotlivých obcí se dostaneme k číslu 156, které se nápadně blíží počtu 158 osob publikovanému v roce 1964 Vilémem Plačkem. Pokud ovšem necháme promluvit vojenské prameny, pak počet Hlučíňanů v zahraniční armádě poněkud naroste.

Jedinou cestu, jak se dopátrat relevantních údajů, tedy znamenalo prozkoumat odvodní protokoly a konfrontovat výsledky s elektronickou databází, kterou mezikrát začal zpracovávat Vojenský historický archiv.²³ Odvodní protokoly zaznamenávaly místo narození a domovské právo. Při hlubším studiu se ukázalo, že někteří jednotlivci s domovským právem na Hlučínsku zde ve skutečnosti prodlévali jen velmi krátkou dobu. Naopak osoby v regionu reálně bydlící, avšak bez domovského práva, jsou odvodními protokoly nepodchytitelné. Tyto jedince (byť možná ne všechny) naopak uvádí šetření prováděné okresní správní komisi po válce. Díky výsledkům této dotazníkové akce se navíc podařilo evidovat několik účastníků východního odboje, kteří

20 Tamtéž, č. kart. 1, Účast Hlučínska na osvobození ČSR, MSK Bolatice.

21 Informace byla zjištěna konfrontací údajů OSK s prameny vojenské provenience.

22 Asi nejjejmávějším se jeví případ Hošťálkovic, které musely s politováním oznámit, že „v naší obci neměl lidé možností účastnit se boju.“ Přitom právě Hošťálkovice patří k obcím, které se mohou pyšnit vyšší účastí v poměru k počtu obyvatel. Jediné možné vysvětlení se naskytá ve špatném pochopení zadání, kdy komice zcela logicky usoudila, že 7 místních příslušníků západní armády se nezúčastnilo osvobozenacích bojů ČSR, poněvadž se nacházeli v Dunkerque nebo v Anglii u Náhradního tělesa. Přihlédneme-li však i k východnímu vojenskému odboji, pak se jeví neinformovanost hošťálkovické MSK tuze nepochopitelnou, neboť minimálně dalších 6 hošťálkovických se aktivně účastnilo osvobozenacích bojů na východě, přičemž na Dukle jeden z místních občanů položil život. SOkA Opava, ONV Hlučín, č. kart. 1, Podíl hlučínských Moravců na osvobozenacích bojích ČSR, MSK Hošťálkovice.

23 Dostupné online: <http://www.vuapraha.cz/fallensoldierdatabase>, [cit. 9. 6. 2018].

ve vojenských dokumentech ani v databázi VHA zatím nebyli nalezeni.²⁴ Komparací těchto údajů pak lze vytvořit rámcovou představu, která bude upřesněna až definitivní konfrontací s kmenovými listy všech účastníků.²⁵

Na základě dosavadního výzkumu tedy bylo zjištěno, že 180 osob, které měly na Hlučínsku místo narození nebo domovské právo a minulost v německé armádě, sloužilo u československého vojska na Západě. Kromě toho zde sloužilo dalších šest osob odpovídajících prvním dvěma zmíněným kritériím, avšak nesplňující službu u wehrmachtu, neboť dílem odešly bojovat do zahraniční armády zcela dobrovolně, dílem pak přišly z vládního vojska (dva muži).²⁶ Po konfrontaci s dalšími prameny se podařilo nalézt další tři jedince, kteří na Hlučínsku bydleli, neměli zde domovské právo, ale po válce se sem vrátili. Nelze přitom vyloučit, že existovaly ještě další osoby s reálným bydlištěm na Hlučínsku, které se v pramenech nevyskytují. Podle stanovených kritériích a dosavadních poznatků tedy sloužilo na Západě 183 Hlučíňanů, kteří prošli wehrmachtem. Minimálně další dva pak sloužili v polské zahraniční armádě na Západě.²⁷

Zajímavý kontext nám může poskytnout statistika Náhradního tělesa, která zachycuje vojáky pocházející ze slezských okresů. Není známo, na základě jakých kritérií byla tabulka vypracována, zda zahrnuje narozené i příslušné, nebo bere zřetel i na skutečné bydliště dotyčných. V tabulce je reflektován stav k 21. 6. 1945, avšak nábor probíhal až do 24. 7. 1945.²⁸ Konečná čísla tedy budou o něco vyšší. V kolonce příslušné okresu Hlučín je uvedeno číslo 135. To proto, že území Hlučínska bylo roku 1928 rozdeleno, v důsledku čehož připadlo 12 obcí pod okres Opava-venkov. Zbývající Hlučíňané se tudíž ukryvají v kolonce tohoto okresu, která obsahuje 97 obyvatel.²⁹ Naopak mezi osobami uvedenými pod hlučínským okresem se mohou vyskytovat i vojáci z dřívějšího politického okresu Bílovec, který odstoupil ve prospěch okresu Hlučín pět svých obcí.³⁰ To by mohlo vysvětlit, proč je zde evidován jeden příslušník okresu Hlučín, který přišel v Anglii o život.³¹ Pro porovnání sloužilo k 21. 6. 1945 jen v pozemním vojsku celkem

24 Může se jednat o příslušníky polské zahraniční armády, nebo Rudé armády. Zároveň však může jít i o československé zahraniční vojáky, neboť údaje z Východu jsou torzovité.

25 I zde však hrozí, že se záměr nepodaří naplnit absolutně, neboť kmenové listy mužů narozených před rokem 1910 byly částečně skartovány. Zbytek kmenových listů je uložen na Slovensku v Bratislavě a Trnavě.

26 Do tohoto výčtu nejsou započítány osoby židovské národnosti.

27 Řada předválečných československých občanů, v drtivé míře pocházející z Těšínska, vstoupila během války do řad polské zahraniční armády. Příčiny tkvěly jednak v efektivitě polského náboru, ale také v přístupu některých důstojníků, kteří činili na zajatec nátlak, nebo jim prostě zamíleli existenci československé zahraniční armády. Spory o zajatce se nakonec přenesly až na diplomatickou rovinu. Některým vojákům se pak podařilo mezi armádami přestoupit, jejich celkový počet se však v různých pramezech liší. Přesto v polské armádě spousta československých předválečných občanů zůstala. Jen českotěšínská úřadovna StB jich v roce 1949 evidovala 1672. Viz Jiří FRIEDL, „Slezané, bratři od Ostravice a Olzy!“ Spory o zajatce z Těšínska mezi ČSR a Polskem 1943–1945, Slezský sborník, roč. 101, 2003, č. 2. s. 122.

28 Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv (dále jen VÚA – VHA) Praha, Československá vojenská mise u SHAEF (dále jen ČsVM u SHAEF), kart. 3, Spisy 1945, Nábor do armády a repatriace – pokyny.

29 Tamtéž, Sbírka 24, sign. 24-20-42/491.

30 Blíže viz Zdeněk KRAVAR, Územní reorganizace okresu Hlučín v roce 1928, Hlučínsko, roč. 8, 2018, č. 1, s. 12–13.

31 Mohlo by jít o rotmistra Adolfa Mušálka (narozen ve Svinově, příslušný do Martinova), jenž sloužil jako pilot u 311. perutě a v roce 1943 zahynul při letecké havárii. SOKA Opava, ONV Hlučín, č. kart. 1, Účast občanů martinovských na osvobození ČSR.

SLEZSKÝ SBORNÍK 116 / 2018, ČÍSLO 2

2400 mužů ze slezských okresů. Za celou válku pak tento počet činil, včetně padlých a superarbitrovaných, 2719 mužů.³² Významný díl těchto osob tvořili právě bývalí vojáci wehrmachtu.

Počet Hlučíňanů sloužících na Východě lze prozatím stanovit na 64 osob, z nichž se však 13 doposud nepodařilo dohledat v odvodních protokolech. Poválečné úřední prameny ovšem jednoznačně prokazují jejich odbojovou účast. Menší počet těchto osob patrně sloužil přímo v řadách Rudé armády. Podle výpovědi jednoho pamětníka, kterou však nelze verifikovat, mělo na Východě sloužit rovných 138 mužů z Hlučínska.³³ Na rozdíl od československých jednotek na Západě, zde došlo i ke ztrátám na životech. Podle dostupných pramenů zahynulo minimálně sedm Hlučíňanů v řadách československých jednotek a jeden coby rozvědčík Rudé armády.³⁴

Skupina Hlučíňanů v Battledresech na Karlově mostě. (Muzeum Hlučínska)

Hlučíňané na Západě

Rok 1944 a spojenecká invaze do Normandie znamenaly zásadní zlom v přílivu zajatců do zahraniční armády, což platí i pro ty pocházející z Hlučínska. Do té doby vstupovali Hlučíňané do zahraniční armády jen v omezené míře, a to v roce 1943 v severní Africe a poté v Itálii. Prvním Hlučíňanem, který přišel do zahraniční armády

32 VÚA – VHA Praha, Sbírka 24, sign. 24-20-42/491.

33 Rozhovor autora s Josefem Krupou dne 19. 3. 2008.

34 M. BORÁK, *Rozvědčík z Ostravy*, s. 50–81.

z wehrmachtu, byl Josef Guřan, jenž na jaře 1943 padl v Africe do zajetí,³⁵ hlásil se za Čechoslováka a nedlouho poté byl v Jeruzalémě odveden k československému vojsku.³⁶ Pak následoval Viktor Welc, jenž se ocitl v zajetí společně s kamarádem, pozdějším plukovníkem, Otmarom Malířem. Vstoupil do *Pioneer Corpsu* a než se spolu se svou skupinou propracoval k slyšení československých orgánů, uběhlo takřka půl roku a ani poté neměl Welc jisté přijetí pro své krátkodobé vynucené členství v SA.³⁷ Nakonec byl v listopadu 1943 přijat. Od počátku roku 1944 do zahájení operace *Overlord* vstoupili do československé zahraniční armády tři vojáci zajatí v Itálii (Bernard Cimringa, Josef Kovalčík, Jindřich Strachota), další desítka (pozajímaná ve Středomoří) dorazila na ostrovy až v průběhu léta. Po započetí invaze nebylo možné ve Francii ihned vybudovat zajatecké tábory, a tak byli zajatci odsouváni na ostrovy. Mezi těmito zajatci se našla rádka dalších Hlučíňanů, kteří se hlásili do armády. Teprve na podzim započal samotný nábor ve Francii, avšak vázla doprava zajatců. Proto se československé velení muselo spoléhat na dostatečný rezervoár československých příslušníků v britských zajateckých táborech a na alternativní možnosti dopravy zajatců prostřednictvím transportů, například přes italskou Neapol. Všichni tito Hlučíňané byli po krátkém výcviku u Náhradního tělesa (NT) zařazeni k Československé samostatné obrněné brigádě (ČSOB), která od října 1944 obléhala severofrancouzský přístav Dunkerque.

Zajatci byli podrobováni výslechům ze strany spojenců i československé zahraniční armády. Jejich přijetí nebylo v žádném případě automatické. Naopak československá strana prosazovala nekompromisní postup.³⁸ Kdo chtěl rozšířit řady zahraničního odboje, musel podepsat prohlášení, že se dobrovolně a bez nátlaku hlásí do československé zahraniční armády a že uvedl všechny nepříznivé okolnosti pro své přijetí. Dále žadatel musel uvést jména čtyř osob, které jmenovaného dobře znaly, aniž by s ním byly v příbuzenském poměru, aby se mohly za jeho bezúhonnost po válce zaručit. Většinou se jednalo o jména pročesky orientovaných obyvatel dané vesnice a vojáci pocházející ze stejných obcí se obvykle na nich shodují. Někdy se mezi jmenovanými nacházeli i příslušníci (nebo otcové příslušníků) zahraniční armády, a to jak západní, tak východní, což dotýční z pochopitelných důvodů nemohli vědět. Zpětně to ovšem jednoznačně poukazuje na postoje jmenovaných. Jelikož zajatci čekali na svůj transport v táborech bez jakýchkoli finančních prostředků, zařídilo MNO počátkem roku 1945, aby jim byla poskytnuta nejnutnější pomoc. Při kladném vyřízení přihlášky měl branec, pokud se nacházel v československém sběrném středisku, nárok na pobírání příspěvku ve výši £ 4 na měsíc do doby rádné prezentace u Náhradního tělesa.³⁹ Do obyčejných zajateckých táborů přiváželi prověřující důstojníci alespoň hygienické potřeby, cigarety a českou literaturu.

35 Údajně tak, že čekal v úkrytu do příchodu spojeneckých jednotek. Národní archiv Praha, Ministerstvo vnitra – Londýn (dále jen MV – L), kart. 305, sign. 2-90-34.

36 VÚA – VHA Praha, Sbírka 24, Josef Guřan.

37 NA Praha, MV – L, č. kart. 330, sign. 2-90-136, výslechový list Viktora Welce; J. FRIEDL, *Slezané, bratři*, s. 97.

38 Podrobněji k tématu: J. NEMINÁŘ, *Přijímání do armády*, s. 102–119.

39 VÚA – VHA Praha, ČsVM u SHAEF, č. kart. 2, Spisy 1945, Branci na osvobozených územích – podporování.

SLEZSKÝ SBORNÍK 116 / 2018, ČÍSLO 2

Během shromažďování v táborech, a to jak v Británii, tak ve Francii, se nezřídka Hlučíňané potkávali a shromažďovali. Šlo o bývalé spolužáky, sousedy, kamarády z vojny, ale také bratry, či otce se synem!⁴⁰ Sdíleli tady společně baráky či stany i následný výcvik u Náhradního tělesa. Stávalo se, že dříve přichází Hlučíňané dokonce dělali těm později nastoupivším instruktory.⁴¹ Příslušníky zahraničního vojska se Hlučíňané stali v den své prezentace u Náhradního tělesa v Southend-on-Sea. Třebaže byl průměrný věk nastupujícího Hlučíňana 26 let, vykazovali vojenští lékaři vysoký podíl klasifikace A s vadou, zapříčiněný do značné míry následky prodělaných válečných zranení a neuróz (jež způsobovaly např. zažívací potíže).

Od doby zajetí do nástupu k československému vojsku uplynulo většinou několik měsíců. Pouze pár šťastlivců, kteří se octli ve správném čas na správném místě (po započetí invaze na přístupových trasách), se do zahraniční armády dostalo již po několika týdnech. Ne všichni Hlučíňané však do zajetí padli ve Francii. S postupem fronty započal nábor na území Německa a po celou dobu existence fronty v Itálii přicházeli zajatci i odtud. Pár Hlučíňanů dokonce dorazilo z různých míst Středomoří (Řecko, Kréta, Dodekanské ostrovy, Dalmatské ostrovy), z nichž pět bylo příslušníky válečného námořnictva. Dva Hlučíňané přišli přes Švýcarsko z Itálie, jelikož sloužili ve Vládním vojsku.⁴² Tři Hlučíňané dorazili do řad zahraničního vojska až ze Spojených států. Shodou okolností se všichni nacházeli v antinacistickém oddělení tábora v Camp Buttner. Přestože jim zde nic nechybělo, dostávali nadbytek jídla i cigaret a pokud pracovali, vydělávali solidní obnos, hlásili se do armády. Proces jejich prověření a přijetí se ovšem tak protáhl, že dorazili až na sklonku války, téměř po roce a půl od svého zajetí. Zarázející byla jejich vytrvalost, se kterou požadovali přijetí k československému vojsku při opakových návštěvách náborové komise.⁴³

Řada Hlučíňanů uváděla při svém prověřování, že do zajetí přeběhla. Stejně jako je dnes nemožné ověřit podobná tvrzení, kolísá i jejich výpovědní hodnota. Ve výsleších se totiž objevuje škála formulací od přeběhnutí přes dvě nepřátelské linie až po poměrně rozšířené: *zůstal pozadu*. Nezpochybnitelná dezerce se dá prokázat v sedmi případech, kdy se dotyčný následně přidal k partyzánským oddílům. Nejčastěji se Hlučíňané vyskytli u francouzské FFI, italských partyzánů, ale také u řeckých ELAS.⁴⁴

40 Bratři Hartošové, Muchové, Pientkové a otec a syn Melicharovi.

41 Z vyprávění Bedřicha Hubáčka, 23. 2. 2012.

42 Oba vojáci na Hlučínsku nežili a nabízí se otázka, zda se vůbec cítili jako Hlučíňané. V jednom případě se jednalo o bývalého rotmistra československé armády, který pokračoval v aktivní službě u Vládního vojska. V druhém případě o mladíka narozeného v Hlučíně, avšak dlouhodobě bydlícího v Brně.

43 VÚA – VHA Praha, Ministerstvo národní obrany Londýn, č. kart. 105, Spisy obyčejné 1945, 39/2/105, Všeobecná zpráva o výslechu zajatců, československých příslušníků, žádajících o přijetí do čs. armády v zahraničí, s. 3. NA Praha, MV – L, kart. 340, sign. 2-90-194.

44 Na základě dochovaných výslechových listů víme o sedmi případech, kdy jedinec udával svou službu u partyzánů. Někteří sloužili u partyzánů dokonce v rámci své původní jednotky, s níž přeběhli. Takto například Alfred Petzuch, předválečný četař aspirant, přešel s celou rotou ruských dobrovolníků k FFI. NA Praha, f. MV-L, sign. 30-90-183. Theodor Olšar měl dle svých slov bojovat 8 měsíců u řeckých ELAS. Tamtéž, sign. 30-90-181. Nejzajímavější je případ Josefa Menšíka, který se sice nestal příslušníkem zahraniční armády, ale až do konce války působil u jugoslávských partyzánů. VÚA – VHA Praha, Sbírka 24, Joža Menšík; Muzeum Hlučínska, Dokumenty z pozůstalosti Josefa Menšíka, Audio-videoarchiv Muzea Hlučínska, výpověď Zlaty Menšíkové ze dne 12. 11. 2015.

Na podzim 1944 již několik desítek Hlučíňanů prodělávalo bojové nasazení u ČSOB ve Francii. Sloužili většinou u nově vytvořených jednotek, jež byly postaveny právě z válečných zajatců (např. 3. oddíl dělostřeleckého pluku, 3. rota motorizovaného praporu, části motorizovaného přezvědného oddílu, oddílu kanonů proti útočné vozobě atd.). Na jaře 1945 se již na obléhání Dunkerque podílelo zhruba 80 Hlučíňanů. Část sloužila v nově zformovaném III. tankovém praporu.⁴⁵ Minimálně tři Hlučíňané byli během bojových operací zraněni. Vojín Alois Burda dokonce během bojů o továrnu Filature padl 15. 4. 1945 do německého zajetí. Jakožto bývalému příslušníkovi wehrmachtu by mu v případě provalení této skutečnosti hrozilo zastřelení. Ke svému štěstí v zajetí pobyl pouhé tři dny, neboť již 18. 4. se díky výměně zajatců vrátil k brigádě. Posléze byl vyznamenán medailí za chrabrost a československým válečným křížem 1939.⁴⁶

Vzhledem k logistickým potížím při přepravě zajatců a limitům stanovovaným pro jejich transporty britským ministerstvem války, byla velká část dopravena do Británie až v dubnu 1945, byť někteří čekali v zajetí na svůj odjezd již více než půl roku.⁴⁷ Tyto nové, avšak zdaleka nikoliv poslední, přírušky již do bojů zasáhnout nestačily.⁴⁸ Vojáci prodělávali výcvik u Náhradního tělesa a podřízených jednotek, posléze případně u Československého výcvikového střediska a domů se vraceli teprve při repatriaci těchto složek, tedy v létě a na podzim 1945.

Dne 9. května 1945 dunkerqueská posádka kapitulovala a nad přístavem zavlála československá vlajka. Brigáda ukončila svůj bojový úkol a začala se připravovat na přesun do západních Čech, kam 20. května skutečně dorazila.⁴⁹ Zatímco její příslušníci a mezi nimi i zhruba stovka Hlučíňanů byli v průběhu léta propouštěni do civilu, na ostrovech stále ještě probíhal nábor. Posledních sedm Hlučíňanů zde vstoupilo do zahraniční armády 13. 7. 1945. Je zajímavé, že část z těchto pozdě nastoupivších byla v zajetí déle než rok a teprve nyní se dostala do armády. Trojice Hlučíňanů naopak padla do zajetí až po ukončení války. Nacházela se ve stavu posádky na Normanských ostrovech, jež byly jediným britským územím, na něž vkročila noha německého vojáka.

Hlučíňané samozřejmě nebyli bezproblémoví vojáci. Řada z nich se podílela na trestné činnosti. Gerhard Křížák, jenž byl veden jako nespolehlivý, měl v létě 1945 odcizit při koupání hodinky svému kolegovi, který byl shodou okolností také veden ve skupině nespolehlivých.⁵⁰ Za to byl odsouzen k 14 měsícům, které si odpykal z části v Anglii

45 Oficiální název zněl Tankový prapor III.

46 VÚA – VHA Praha, Sbírka 24, Alois Burda, Kartotéka západ, Alois Burda. V roce 1947 o svá vyznamenání rozsudkem vojenského soudu přišel. Viz Jiří PLACHÝ, *Obráz nepřítele, posádka pevnosti Dunkerque ve výpovědích německých zajatců*, Historie a vojenství, 2010, č. 2, s. 90.

47 16. dubna 1945 dorazil k Náhradnímu tělesu jeden z nejpočetnějších transportů. Jednalo se o 505 zajatců z Cherbourg, mezi nimi i o čtyřicítku Hlučíňanů. VÚA – VHA Praha, Náhradní těleso Velká Británie (dále jen NTVB), kronika NT V. dil.

48 Poslední Hlučíňané, jež byli zařazeni k ČSOB, byli presentováni koncem března 1945.

49 Jiří PLACHÝ, *Kříže a hvězdy od Dunkerque*, Praha 2011, s. 72–73.

50 VÚA – VHA Praha, Sbírka 24, Gerhard Křížák, list 248 až 254.

SLEZSKÝ SBORNÍK 116 / 2018, ČÍSLO 2

a zbytek doma.⁵¹ Mezitím v Čechách zběhl od svého útvaru Evald Barvenčík, který byl již během obléhání Dunkerque trestán pro drobné krádeže. Dva měsíce po svém útěku byl dopaden a vsazen do vojenské věznice v Olomouci.⁵² Tou dobou si odpykával trest i Josef Janík odsouzený již 7. 11. 1944 k 18 měsícům pro porušení subordinace, neukázněnost a neuposlechnutí rozkazu.⁵³

Československá strana většinou respektovala předchozí zařazení jedince k určité zbrani, díky čemuž bylo umožněno zkrácení výcviku na minimální možnou dobu. Dělostřelec se tak opět stal dělostřelcem, ženista ženistou, ba i jeden bývalý letecký mechanik byl krátce po nástupu vojenské služby u československé armády zařazen k letectvu a sloužil u 311. bombardovací peruti.⁵⁴ Další dva se nacházeli u *RAF Czechoslovak depot*. Pouze pět příslušníků námořnictva nenalezlo odpovídající uplatnění. Vzhledem k charakteru československých jednotek na západě a jejich vysokému stupni motorizace bylo po vojácích požadována schopnost řídit motorová vozidla. Je až s podivem, kolik mladých, tehdy sotva devatenáctiletých vojáků, získalo řidičské oprávnění. Tři Hlučíňané byli zařazeni do kombinovaného oddílu, a tak dorazili do Československa již počátkem května 1945.

Hlučíňané nasazení u brigády se projevili jako kvalitní vojáci, o čemž svědčí udělení 5 válečných křížů, 15 medailí za chrabrost a 4 medailí za zásluhy II. stupně.⁵⁵ Nezřídka se jednalo o mladé chlapce, kteří ještě nedovršili ani dvacátý rok života. Minimálně 56 Hlučíňanů pak získalo Československou pamětní medaili.

Hlučíňané na Východě

Nejen na západní frontě nosili Hlučíňané *battledress*. Několik jej obléklo již poněkud dříve v tisíce kilometrů vzdáleném uralském městě Buzuluku.⁵⁶ Oproti službě „západních kolegů“ se situace na východě významně liší. Předně zde Hlučíňanů sloužilo méně, což mohlo být zapříčiněno různými způsoby. Zajatci, hlásící se do západní armády, uváděli, že se báli na východě dezertovat, neboť Sověti podle propagandy nebrali zajatce.⁵⁷ Přesto se zdá, že podíl dezertérů mohl být na Východě podstatně vyšší. Vzhledem k velké nechuti německých vojáků padnout na východní frontě do zajetí můžeme usuzovat, že kdo chtěl dezertovat a naskytla se mu příležitost, ten tak učinil. Údaje v osobních

⁵¹ Do vlasti byl převezen štábním automobilem upraveným pro vězeňské účely. Ironií osudu vůz řídil jiný Hlučíňan, Křížákův spolužák z měšťanské školy Bedřich Hubáček.

⁵² VÚA – VHA Praha, Sbírka 24, Evald Barvenčík, list o odchodu z činné služby.

⁵³ Tamtéž, Jaroš Alois, trestní list. Spis je veden na Janíkovo krycí jméno Jaroš.

⁵⁴ Tamtéž, Kartotéka západ, karta Bernard Hudeček.

⁵⁵ Jedná se o minimální stav. Skutečný počet dosažených vyznamenání může být i nepatrně vyšší, neboť se ve vojenské kartotéce nepodařilo dohledat údaje ke všem sledovaným osobám. Jistotu přinese až výzkum kmenových listů uložených na Slovensku.

⁵⁶ V Buzuluku zahájilo svou službu u zahraniční armády celkem 4, respektive 7 Hlučíňanů. Údaje v jednotlivých pramenech se však liší. Mělo jít o Erharda Chřibka, Antonína Kleina, Alfonse Leváku, Josefa Müllera, Alberta Pchalka, Josefa Ricku a Alfreda Valáška.

⁵⁷ Dodnes na Hlučínsku koluje několik příběhů o vojácích, kteří na východní frontě dezertovali. Když byli zadrženi sovětským vojskem, měli být zastřeleni pro podezření ze špionáže. Ve všech případech se jim díky shodě náhod podařilo šťastně utéct zpátky do německých řad. Otázka zní, zdali podobné historky kolovaly již za války.

kartách uložených v *Deutsche Dienststelle* nicméně hovoří pouze o dvou případech pravděpodobného přeběhnutí, drtivá většina sledovaných osob pak má uvedeno jen strohé *vermisst*.⁵⁸ V případech zajatých Hlučňanů by se dalo hovořit o vstupu zapříčiněném okolnostmi (bídne podmínky v zajateckých táborech, ale i posuzování ze strany Sovětů). Některé prameny dokonce naznačují, že se dotyční dostali do zahraniční armády bez silnějšího přičinění. Pokud budeme věřit Alfredu Pchalkovi, který se po válce svěřoval svému církevnímu představenému, pak se dostal do armády tak, že při evidování udal českou národnost: „*Po osmi měsících jsem byl bez vlastního přičinění jen na základě české národnosti převeden přes Moskvu k československé jednotce, která se toho času také nacházela na Urále.*“⁵⁹

*Alfred Pchalek.
Předválečný student teologie, německý
radiotelegrafista, československý poručík,
poválečný kněz. (Muzeum Hlučínska)*

Obdobně neprůhledně se jeví motivace Karla Slawika, o kterém na základě studia jeho osobních materiálů z *Deutsche Dienststelle* víme, že v době svého zajetí měl již hodnost šikovatele, což by mohlo naznačovat, že u *wehrmachtu* dělal kariéru profesionálního vojáka. Do zajetí se navíc dostal shodou nešťastných okolností, když zůstal na ústupu

⁵⁸ U většiny osob stojí *vermisst*, případně *wahrscheinlich vermisst*. Několik jedinců má v záznamu explicitně uvedeno *gefangen*. Údaje vycházejí z excerpte 58 osobních karet z *Deutsche Dienststelle Berlin*.

⁵⁹ Zemský archiv Opava, Arcibiskupský kněžský seminář Vidnava, k. 33, ič. 92, osobní spis Alfreda Pchalka, dopis řediteli semináře ze dne 19. 12. 1945, přeloženo z německého originálu.

SLEZSKÝ SBORNÍK 116 / 2018, ČÍSLO 2

uvězněn v útrobách havarovaného automobilu.⁶⁰ Podobně bizarně se jeví případ Ericha Dudy, který v září 1938 vstoupil do *freikorpsu* a od roku 1940 sloužil jako řidič u polního četnictva. V červenci 1944 měl údajně dezertovat a následně se přihlásil u československé kolonie v Bukurešti.⁶¹ Nabízí se samozřejmě heretická otázka: Kam by se uvíjely jejich osudy, kdyby dotyční neskončili v zahraniční armádě?

Dalším výrazným aspektem typickým pro východní odboj byla odlišná doba vstupu do armády. Jestliže na Západě nastal prudký nárůst Hlučíňanů až v roce 1945, pak na východě se tak stalo již v roce 1944, přičemž i v předchozím roce bylo zaznamenáno sedm Hlučíňanů odvedených v Buzuluku a (údajně) Novochopersku oproti dvěma v Británii. Vzhledem k odlišnému charakteru východní jednotky, jež trpěla bojovými ztrátami, byli Hlučíňané, podobně jako např. vojáci slovenské a maďarské armády, vítanou posilou a díky předchozímu výcviku a bojovým zkušenostem mohli být urychleně posláni na frontu. V hojně míře se zúčastnili Karpatsko-dukelské operace, kde jich několik padlo, či utrpělo zranění. Minimálně dva Hlučíňané zařazení ke 2. čs. paradesantní brigádě se zúčastnili Slovenského národního povstání a po jeho potlačení přešli k partyzánskému způsobu boje. Podobně jako na Západě upadl jeden Hlučíňan do německého zajetí, tak i na Dukle došlo k podobné události.⁶² Naštěstí pro Erharda Chříbka nebylo odhaleno, že sloužil ve wehrmachtu. Podobně štěstí však o několik měsíců později neměl Alfons Kostřica, který byl v zajetí odhalen a zastřelen pro velezradu.⁶³ Obdobně mohl dopadnout Josef Mžík, pocházející ze stejné vesnice jako Kostřica, avšak jeho pravá identita zůstala skryta.⁶⁴

Minimálně dva Hlučíňané se dokonce bezprostředně podíleli na osvobození Hlučínska, a to přímo pod pancíři tanků. Oba sloužili v řadách 3. praporu 1. československé samostatné tankové brigády, oba dokonce pocházeli ze stejné vesnice. Těsně před koncem války 28. dubna 1945 nedaleko od domova jeden z nich u Čavisova padl. Jednalo se o vůbec posledního padlého Hlučíňana v československé uniformě.⁶⁵

Jak konkrétně se stavělo velení vůči bývalým vojákům wehrmachtu na východě, se z dostupných pramenů nepodařilo úplně zjistit. Směrnice platily pro východní i západní armádu stejně. Po vzniku Obranného zpravodajství se ovšem bývalí vojáci wehrmachtu, stejně jako Němci a Maďaři ocitli na černé listině. První rozkazy Obranného zpravodajství (OBZ) nařizovaly velitelům očistit své jednotky od těchto „živlů“. Jak poukázal Zdenko Maršíálek, došlo dokonce k deportaci některých vojáků zpátky do zajateckých táborů.⁶⁶ V jaké míře byla ovšem tato nařízení plněna, se nepodařilo zjistit. Stejně tak zatím nejsou doklady, že by se čistky dotkly i některého z Hlučíňanů.

60 Vojenský historický ústav, Sbírka varií, pozůstalost Karla Slavíka. Autor děkuje kurátorovi Petru Bjačkovi za upozornění na tento případ.

61 SOKA Opava, ONV Hlučín, k 66.

62 Jednalo se o Erharda Chříbka, sloužícího již od roku 1943. Dne 30. 10. 1944 padl do německého zajetí, ve kterém setrval až do dubna 1945. SOKA Opava, ONV Hlučín, kart. 1, opis potvrzení o odbojové účasti Erharda Chříbka. Erhard Chříbek byl navíc německou prokuraturou vyšetřován pro podezření ze zběhnutí.

63 Tamtéž, Dotazník, Alfons Kostřica.

64 Dostupné online: http://www.hultschiner-soldaten.de/_de/mensch.php?id=8962, [cit. 9. 6. 2018].

65 Šlo o četaře Herberta Sněhotu. Podrobněji viz J. NEMINÁŘ: Českoslovenští tankisté, s. 1–3.

66 Z. MARŠÁLEK, Česká nebo československá armáda?, s. 328.

Antonín Paskuda, jeden z mála bývalých vojáků wehrmachtu mladších ročníků, který získal poddůstojnickou hodnost. Po válce byl povyšen na desátníka. (SOKA Opava)

Josef Krupa nastoupil po maturitě k dělostřelectvu. Sloužil jako radista v posádce samohybného děla. Poprvé padl do sovětského zajetí v roce 1942, ale podařilo se mu uprchnout. Podruhé byl zajat na jaře 1944. Přihlásil se do československé zahraniční armády a jako spojovatel se zúčastnil bojů u Dukly a na Slovensku. (Muzeum Hlučínska)

Rozhodně však nábor neprobíhal po zajateckých táborech Sovětského svazu s takovou razancí jako na Západě. Záleželo na tom, aby se dotyčný aktivně hlásil jako Čechoslovák. Oproti západnímu vojsku, kde byly přiznávány hodnosti bývalým vojákům wehrmachtu jen při pečlivém prokázání jejího obdržení v prvorepublikové armádě a navíc sporadicky, nečinil na Východě kariérní růst vojáků wehrmachtu prakticky žádný problém. Možná hlavně díky kritickému nedostatku poddůstojníků a důstojníků se bývalí zajatci dočkávali rychlého povyšování, takže se domů vraceli nezřídka v poddůstojnických hodnostech, někteří dokonce v důstojnických.⁶⁷ Strmou kariéru udělali také Hlučňané, kteří neprošli předválečnou vojenskou službou u československé armády, ba kteří ani nedosáhli odpovídajícího civilního vzdělání.⁶⁸

⁶⁷ Zatímco na Západě se podařil prokázat postup jediného vojáka wehrmachtu na důstojnickou hodnost (navíc původem Němce), přičemž u Hlučňanů se vyskytla maximálně hodnost rotmistr, na Východě vime (prozatím) o třech Hlučňanech, kteří se vrátili do Československa jako podporučici, respektive poručici. Vzhledem k absenci výzkumu všech kmenových listů se navíc nedá vyloučit, že se zde důstojníků vyskytlo více. Poválečné prameny civilní provenience hovoří o kapitánech, rotmistrách a rotmistrovích.

⁶⁸ Pouze u jednoho vojáka, jenž dosáhl na důstojnickou hodnost, se podařilo zjistit, že měl maturitu (druhý voják s maturitou skončil válku jako svobodník aspirant). Ostatní byli povyšováni za příkladnou statečnost, nebo prokázané schopnosti.

SLEZSKÝ SBORNÍK 116 / 2018, ČÍSLO 2

Ačkoliv u československých jednotek organizovaných na Východě sloužilo méně Hlučíňanů a jakkoliv je pramenná základna pro tuto oblast podstatně chudší, lze považovat jejich zapojení do zahraničního odboje za intenzivnější. Je to dán samozřejmě okolnostmi nasazení československého armádního sboru, který již od roku 1943 s menšími přestávkami aktivně působil na frontě. Proto i většina Hlučíňanů v této jednotce dostala příležitost zapojit se do bojů a to u nejrůznějších zbraní, ať již jako ženisté, tankisté, dělostřelci, výsadkáři, pěšáci, nebo spojaři. Vzhledem k intenzitě bojového nasazení na východní frontě zde zaznamenáváme větší výskyt zranění i úmrtí. Jestli to platí i pro míru udělených řádů a vyznamenání, prozradí až další výzkum.

Civilní profese Hlučíňanů

Jaké profese vykonávali Hlučíňané, než obdrželi povolávací lístek? Jejich výčet je vskutku pestrý, avšak omezuje se pouze na západní část československé armády, pro kterou se dochovala ucelená pramenná základna. Mezi profesemi převažují samozřejmě dělnická a řemeslnická povolání. Překvapivě vysoký je počet horníků (celkem 20), kteří však byli pro svou nepostradatelnost při dobývání uhlí zprošťováni vojenské služby. V podobné situaci se nacházeli sedláči, kteří hospodařili na vlastních gruntech a byli tedy důležití pro zásobování říše. Proto je jejich zastoupení mezi zahraničními vojáky, vzhledem k agrárnímu charakteru Hlučínska, tak nízké. Jelikož s prodlužující se válkou neustále rostly i bojové ztráty, zatímco tlak spojenců zesiloval, bylo v roce 1944 přikročeno i k povolávání dříve nepostradatelných profesí. Patrně díky tomu se v řadách zahraniční armády ocitli muži, kteří by se ani do wehrmachtu za „normálních“ okolností nedostali.

Relativně vysoké je mezi příslušníky zahraniční armády zastoupení profesí terciálního sektoru. Pod touto kategorií jsou skryti profesi jako obchodník, holič, poříční, fotograf, hostinský, zahradník, železničář, řidič a čišník. Méně frekventované profese pak představuje elektromechanik, svářec, natěrač, řezník, pekař, mlynář, kolář, sedlář, pokrývač, klempíř, kovář, soustružník, komínk, cementář, automechanik, slévač, kamnář, frézař, obuvník, dlaždič, čalouník, lakýrník, voják, stavební technik, četník či mědikovec. Celkem 24 respondentů své povolání nespecifikovalo a označilo jej pouze jako dělník. Nejvyšší zastoupení zaujali kromě horníků zedníci (19), zámečníci (18) a tesaři/stolaři (15). Za studenty se označilo 7 osob.

Účast podle vesnic

Zatímco z některých obcí Hlučínska sloužilo v zahraniční armádě docela vysoké procento mužů, jiné nejsou zastoupeny vůbec. Na první pohled je zřejmá určitá disproporčnost. Některé menší obce mají v poměru k počtu obyvatel daleko silnější zastoupení než mnohé lidnatější vesnice. Je logické, že nižší počet obyvatel dokáže při matematické operaci udělat divy, přesto se nabízí otázka, zda nízké číslo zohledňující počet obyvatel na jednoho vojáka, o něčem vypovídá. Jisté trendy respektující typickou orientaci dané vesnice lze totiž v pozorovat. Proto nepřekvapí malá účast Kravař a Koutů, jež byly vždy německou baštou, ani absence zahraničních vojáků z takřka celoněmecké vesnice

Třebomi. Naopak zarází, že z Bohuslavic, Štěpánkovic, Chuchelné, Rohova, Strahovic nebo Bělé sloužil v zahraniční armádě zcela zanedbatelný počet mužů. Nejvíce vojáků vzhledem k počtu obyvatel náleželo k malým vesnicím jako byly Vrbka, Služovice, Závada a Darkovičky.⁶⁹ Z větších obcí nad 1000 obyvatel překvapuje nepoměrně vysoký podíl obyvatel Kozmic, z nichž sloužilo 14, respektive 15 mužů v zahraniční armádě. Nepatrн nižší počet vykázaly Píšť, Koberice a Bolatice, přičemž jejich počet obyvatel byl až o třetinu vyšší než v případě Kozmic. V absolutních číslech pak dominuje Hlučín, což je s ohledem na jeho velikost logické, a Ludgeřovice se shodným počtem vojáků zahraniční armády. Poměrně silně je zastoupen pás hornických obcí (Koblov, Petřkovice, Ludgeřovice, Hošťálkovice, Lhotka a Bobrovníky). Je lákavé formulovat na základě tohoto poznatku tezi o vyšší míře pročeského smýšlení obyvatelstva hornických vesnic. Je ovšem otázkou, zdali tento matematicky nepatrně vyšší poměr reprezentovaný jednotlivci může deklarovat situaci, která by byla i kvalitativními metodami obtížně uchopitelná.

Bylo problematické zvolit jednotný rámec přiřazování k vesnicím, neboť tři faktory (narození, příslušnost, reálné bydliště), dle kterých se můžeme orientovat, se málodky shodují. Jelikož se bydliště nepodařilo určit u všech vojáků, obsahuje tabulka pouze první dva zmíněné údaje. Součet uvedených vojáků je navíc odlišný od dříve předkládaných čísel. To proto, že tabulka nemohla obsahnut několik jednotlivců, kteří se na Hlučínsko přistěhovali, nebo odstěhovali. Proto může být matoucí, když se čísla u obou údajů shodují. Nemusí to vždy znamenat stejně konkrétní muže. Asi nejzřetelněji to dokládá příklad samotného Hlučína, kde je počet vojáků náhodně shodný. Kdyby bylo do tabulky zakomponováno ještě reálné bydliště vojáka, čísla u jednotlivých vesnic by prodělala razantní změnu.

Počet vojáků v jednotlivých obcích

	Rodáci	Příslušní	Rodáci	Příslušní	Počet obyvatel k roku 1939
	Západ	Východ			
Antošovice	1	1	0	0	229
Bělá	1	1	1	0	464
Bobrovníky	4	4	1	0	640
Bohuslavice	0	0	3	?	1156
Bolatice	10	10	3	?	2409
Darkovice	2	2	1	?	1022
Darkovičky	7	8	1	?	1001
Dolní Benešov	3	5	3	3	1966
Hat'	5	6	1	1	1940

69 Z uvedených obcí se po válce například ani nekonalo vysídlení.

SLEZSKÝ SBORNÍK 116 / 2018, ČÍSLO 2

Hlučín	22	22	1	?	4826
Hněvošice	3	1	1	?	730
Hošťálkovice	6	7	5	5	1347
Chlebičov	5	6	0	?	700
Chuchelná	0	0	2	1	747
Kobeřice	10	10	2	?	2077
Koblov	7	8	2	2	1713
Kouty	1	0	0	0	1369
Kozmice	7	8	7	?	1211
Kravaře	3	3	4	5	3966
Lhotka	5	5	2	3	979
Ludgeřovice	17	18	6	?	3880
Malé Hoštice	1	1	2	?	1262
Markvartovice	4	3	0	?	1263
Oldřišov	1	1	1	1	1313
Petřkvice	7	7	3	5	2950
Píšť	10	11	3	3	1588
Rohov	0	1	0	?	560
Služovice	4	2	1	?	355
Strahovice	1	2	0	?	687
Sudice	1	0	1	1	869
Šilheřovice	6	6	0	0	1460
Štěpánkovice	3	3	0	0	1998
Třebom	0	0	0	0	702
Velké Hoštice	7	8	1	?	1612
Vrbka	2	3	0	0	179
Vřesina	3	2	3	4	715
Zábřeh	1	3	0	0	670
Závada	3	3	0	0	377

Poválečné osudy „legionářů“

V létě roku 1945 se začínali vracet domů první příslušníci československé zahraniční armády. Také na Hlučínsko přicházeli muži v britských i československých uniformách, jejichž „exotický vzhled“ vyvolával u místního obyvatelstva oprávněné projevy zájmu. Doma nalezli válkou zpustošený kraj obývaný pouze ženami, dětmi a starci. Nezmrzačení

muži produktivního věku se zde nevyskytovali. Pokud válečné běsnění přežili, byli rozptýleni po zajateckých táborech od Spojených států po Sibiř. Také hlučinští příslušníci zahraničního vojska ještě nedávno nedobrovolně obývali zajatecké tábory, nyní však sklidili pravděpodobně nejcennější plod svého rozhodnutí vstoupit do zahraniční armády; vrátili se jako první domů.⁷⁰ Abychom byli přesní, vrátili se pouze ti, kteří již měli za sebou předválečnou službu u československé armády a v zahraničním vojsku sloužili u obrněné brigády, nebo u repatriovaných jednotek „Svobodova“ armádního sboru. Vojáci mladších odvodních ročníků museli v armádě zůstat většinou do roku 1946, čímž si splnili i vojenskou prezenční službu, která by je tak jako tak čekala.⁷¹ Příslušníci Náhradního tělesa byli demobilizováni většinou na podzim 1945 (pokud již měli splněnu vojenskou prezenční službu). Náhradní těleso ještě v létě nabíralo v Anglii vojáky a konalo výcvik, zatímco Československá samostatná obrněná brigáda, nyní již reorganizovaná na tankový sbor, byla rozptýlena do mírových posádek ve vlasti.

Na 90 Hlučíňanů se v létě 1945 nacházelo právě u Náhradního tělesa. Velká část zde prodělala řidičský kurz. Často se jednalo o chlapce, kteří měli okolo dvaceti let. Jen málo jich drželo řidičské oprávnění z předválečných let. Intenzivní výcvik je brzy připravil na náročný úkol. V rámci přesunu Náhradního tělesa měli převézt zásilkou nákladních automobilů z dodávky UNRRA do republiky. Zprvu převáželi auta do Ostende, kde je předávali jiným jednotkám a od počátku října až po listopad pak z Ostende proudily transporty automobilů, za jejichž volanty seděl nejeden Hlučíňan.⁷² Vozy vezly náklad důležitých surovin, aby byla maximálně využita transportní kapacita a možnosti válkou poničených silničních tahů. Trasa vedla z Ostende přes Brusel, Liege, Bonn, Mohuč, Norimberk, Plzeň do Prahy-Motola.⁷³ Někteří Hlučíňané tehdy zůstali ve službě, pracovali pro organizaci UNRRA a dále se podíleli na převážení automobilů. Aniž by si to připouštěli, nesli podíl na poválečné obnově Československa, neboť doma již byly nové automobily i s jejich náklady netrpělivě očekávány. Vozy pak byly rozděleny mezi jednotlivé zemské národní výbory, avšak ani zdaleka nedokázaly pokrýt popátavku.

Také v ostatních profesních sférách využívali bývalí zahraniční vojáci konexí vyplývajících ze svých „zásluh“. Někteří pamatovali na své zabezpečení ještě před demobilizací a podávali si žádosti o umístění po demobilizaci, či příděly půdy. Někdo se spokojil s přídělem rodného domku. Jiný vycítil možnost rychlého zbohatnutí a požadoval přidělení 20 hektarů polností v okolí Ratiboře, kde půda oplývá vysokou bonitou. Německá Ratibor však po válce připadala Polsku, takže tento kalkul dotačnému nevyšel.⁷⁴

Přesto, že se příslušníci zahraniční armády vraceli domů ověnčeni aureolou vítězů a osvoboditelů, neušli proceduře znovupřidělování státního občanství. Vzhledem ke komplikované situaci na Hlučínsku považovanému mocenskými orgány za české území,

70 Pouze nemálo příslušníkům německé branné moci se podařilo úspěšně vyhnout zajetí. Takoví pak přicházeli domů již krátce po ukončení války. Museli se však ještě nějakou dobu skrývat před správními orgány.

71 Většinou byli propuštěni na trvalou dovolenou a po nějaké době opět povoláni k dokončení vojenské služby.

72 Převozu se zúčastnilo cca 70 Hlučíňanů od 6. 10. do 8. 11. 1944. VÚA – VHA Praha, NT – VB, č. kart. 27, Kmenové rozkazy 1946.

73 Pozůstalost Bedřicha Hubáčka, trasa jízdy.

74 VÚA – VHA Praha, Sbírka 24, Josef Mračný, Žádost o umístění po demobilisaci.

SLEZSKÝ SBORNÍK 116 / 2018, ČÍSLO 2

zde nebylo uplatněno doslovné znění dekretů prezidenta republiky. Politická reprezentace vzala v potaz, že obyvatelstvo po připojení území nabyla automaticky německé občanství, takže se prosadil alternativní přístup. Obyvatelé nicméně museli žádat o obnovení státního občanství a prokázat státní a národní spolehlivost. Každá žádost byla individuálně přezkoumána, aby se zamezilo možným přehmatům.⁷⁵ Vojáci zahraniční armády tudíž využívali hojnou měrou komparativní výhody, kterou jim poskytla správná uniforma, nicméně ani ta nemusela zajistit automatický úspěch. Při přezkoumávání jejich minulosti v německé armádě častokrát vytanuly na povrch některé nepříjemné detaily, nebo vyloženě došlo k odhalení jejich členství v nacistických organizacích.⁷⁶ Zdá se však, že na přidělení státního občanství tyto okolnosti nakonec neměly vliv.

Příslušníci zahraničních jednotek využívali svého postavení a nabyté autority také k prosazování partikulárních zájmů. Kromě osobního prospěchu se to patrně nejvíce projevilo při pomoci druhým. „Zahraniční vojáni“ neváhali intervenovat ve prospěch svých zajatých kamarádů, sousedů, či občanů stejné vesnice. Ti aktivnější podnikali řadu cest po internačních táborech v Československu, aby z nich vysvobodili příslušné Hlučíňany. Vzhledem k absenci pramenů nelze konkrétněji analyzovat tuto jejich činnost, je však zarážející, že se tak dělo ještě v roce 1948, kdy Alois Jurček intervenoval ve prospěch německého faráře a docílil, aby nebyl odsunut.⁷⁷ Paradoxně tím nejspíše zapříčinil udání na svou osobu, že koncem třicátých let vstoupil do SdP.

Míru případné poúnorové perzekuce se z dostupných pramenů nepodařilo zjistit. Pouze řada mladších Hlučíňanů, kteří museli v druhé půli čtyřicátých let nastoupit druhý ročník vojenské prezenční služby, byla zařazena do Vojenských bánských oddílů (případně k pomocným technickým praporům, či vojenským táborym nucených prací). Stejný osud potkal i jejich vrstevníky, jež prošli wehrmachtom, nabízí se tedy otázka, zda tato forma perzekuce neměla souvislost spíše s jejich předchozí vojenskou službou u německých ozbrojených sil. Rozhodně však minulost v zahraniční armádě pošramotila kádrový posudek. Někteří z bývalých příslušníků zahraniční armády se proto pokusili o emigraci a těm šťastnějším se to dokonce i povedlo.⁷⁸ Jiní se naopak přizpůsobili době, vstoupili do KSČ a politicky se angažovali na komunální úrovni.⁷⁹

Závěr

Služba Hlučíňanů v československé zahraniční armádě patří mezi méně známé kapitoly týkající se historie tohoto regionu ve válečných letech. Vlivem převládajících vzpomínek na účast ve wehrmachtu, stejně jako působením komunistické propagandy se podařilo tuto část historie úspěšně upozadit. Hlučíňané přitom měli na zahraničním odboji svůj

75 A. BINAR, *Hospodářský a sociální vývoj Hlučínska v letech 1945–1989*, Opava 2014, s. 76–78.

76 Archiv bezpečnostních složek Praha, Studijní ústav ministerstva vnitra (dále jen SÚMV), 2M, Augustin Stanovský, karta s relací, Leo Kopetz, karta s relací.

77 Tamtéž, 2M, Alois Jurček, karta s relací.

78 Na základě sondy provedené v obci Píšť jeden bývalý příslušník zahraniční armády úspěšně emigroval. Další dva se o emigraci pokusili neúspěšně.

79 Např. Emil Meisel působil v padesátých letech jako předseda MNV v Píště, Adolf Grygarčík působil v místní stranické organizaci v Komárově.

podíl. Z globálního pohledu byl sice marginální, po přihlédnutí k místním specifikům se však jeví významnějším. Hlučínsko představovalo svébytný region, jehož obyvatelé se mimo jiné vyznačovali národní nevyhraněností a vyšší mírou lojality vůči německému státu. Za těchto okolností je účast zhruba 250 Hlučíňanů v zahraničním odboji nezanedbatelná. Jejich motivace pro vstup do armády však mohly být různé a podrobně už je nikdy neodhalíme. Přesto všechno svým vstupem nakonec deklarovali svůj postoj i připravenost nést za něj následky.

Služba Hlučíňanů se v západní a východní části zahraniční armády lišila. Míra jejich zastoupení na Západě výrazně převyšuje jejich podíl na Východě. Co bylo přičinou této diskrepance, nelze zatím bezpečně určit. Nabízí se několik faktorů jako výraznější ochota nechat se zajmout na západní frontě, popřípadě motivace přeběhnout zde ke spojencům. Stejně tak mohla v tomto směru napomoci propracovaná náborová akce, která postihla zajatecké tábory na Britských ostrovech, ve Francii, Severní Africe, Itálii, ba i ve Spojených státech. Rozsah náboru v táborech Sovětského svazu se nepodařilo zatím podrobněji podchytit. Svou roli zde nicméně sehrál i faktor východní fronty coby hlavního bojiště, a tedy daleko vyšší míra německých zajatců včetně nedostatku personálu, který by se věnoval jejich prověřování. Zatímco na Západě vstoupilo do armády něco přes 180 mužů z Hlučínska (v závislosti na zvoleném kritériu),⁸⁰ na Východě jich v řadách československé a Rudé armády sloužilo podle dosavadních zjištění okolo 64. Zatímco zde téměř všichni zasáhli do bojů, což se promítlo do vyšší ztrátovosti i utrpěných zranení, tak na Západě prošlo bojovým nasazením přibližně 90 mužů, tedy polovina.

Část Hlučíňanů na sebe v zahraničním vojsku během relativně krátkého časového období oblékla již třetí typ uniformy. Muži odvodních ročníků druhé poloviny třicátých let uniformu prakticky nesvlékli. Z československé armády nastoupili rovnou do wehrmachtu a po svém zajetí oblékli *battledress* nebo československou uniformu Svobodova sboru. Na konci války, tak součet jejich odsloužených let ve třech armádách mohl činit i devět let, což z těchto mužů dělalo prakticky profesionální vojáky. Obdobně tomu bylo s dvacetiletými chlapci, kteří krátce po svém vyučení nastoupili službu u německých ozbrojených složek. Přežili válečné běsnění, zajetí i nasazení v zahraniční armádě a čekala je cesta domů. Avšak ani poté nenastal očekávaný klid. Museli dokládat národní spolehlivost, aby opět získali československé občanství. Po změně režimu jich však celá řada putovala k pomocným technickým praporům nebo k vojenským bánským oddílům. Aby tomu nebyl konec, jejich příběhy se téměř vytratily z kolektivní paměti.

⁸⁰ Pokud připočteme muže, kteří sloužili v armádě od samotného počátku a neměli za sebou službu ve wehrmachtu, včetně osob židovské národnosti (u kterých je ovšem otázka, lze-li je považovat za autochtonní Hlučíňany), pak jejich počet překročí 190 lidí.

SLEZSKÝ SBORNÍK 116 / 2018, ČÍSLO 2

Feldgrau and Battledress: Men from Hlučín District in Czechoslovak Exile Army

(Summary)

The service of the inhabitants of the Hlučín region in the Czechoslovak foreign army is one of the lesser-known chapters concerning the history of this region during the war years. Due to the abiding memories of the participation in the Wehrmacht, as well as the influence of the communist propaganda, this part of history was successfully overshadowed. The inhabitants of the region of Hlučín had their share in the foreign resistance. From a global point of view, it is marginal, but it seems more significant after taking into account the local particularities. The region of Hlučín was a distinctive area, whose inhabitants, among other things, were characterized by national vagueness and a higher degree of loyalty to the German state. Under these circumstances, the participation of approximately 250 inhabitants of the Hlučín region in the foreign resistance is not negligible. However, their motivation to join the army may have been different and we will never reveal it in detail. Yet, with their entry, they eventually declared their attitude and readiness to bear the consequences for it.

The service of the inhabitants of the Hlučín region varied in the western and eastern part of the foreign army. The rate of their representation in the West exceeds substantially their share in the East. The cause of this discrepancy cannot be reliably determined. There are several factors, such as greater willingness to be captured on the Western Front, or an incentive to defect to the allies. Similarly, a sophisticated recruitment campaign that was conducted in prison camps in the British Isles, France, North Africa, Italy, and even in the United States could help in this respect. The extent of recruitment in Soviet Union camps has not been explored in more detail yet. However, the factor of the Eastern Front as the main battlefield and, thus, the much higher rate of German prisoners, including the lack of personnel who would devote themselves to their examination, played a role. While in the West, more than 180 men from the region of Hlučín joined the army (depending on the selected criterion), in the East, there were around 64 men in the ranks of the Czechoslovak and Red Army. While almost everyone got involved in the fights here, which was reflected in a higher loss rate and a higher number of injuries suffered, in the West, about 90 men, i.e. half of the total number, were engaged in combat operations.

Part of the inhabitants of the Hlučín region put on already a third type of foreign army uniform during a relatively short period of time. Men of the recruitment years of the second half of the 1930s practically did not take off their uniforms. As soon as they left the Czechoslovak army, they went directly into the Wehrmacht and, after having been captured, they put on the battledress or the Czechoslovak uniform of the „Svoboda's corps“. At the end of the war, the sum of the years they served out in the three armies could have been nine years, making these men virtually professional soldiers. Similarly, it was with twenty-year-old boys who, shortly after their apprenticeship, went on duty with the German armed forces. They survived the war frenzy, captivity and service in a foreign army and a way home awaited them. Nevertheless, even then, the expected calm did not appear. They had to prove their national reliability in order to regain Czechoslovak citizenship. However, after the regime change, a number of them went to the auxiliary technical battalions or to the military mining units. And it still was not the end, their stories almost disappeared from the collective memory.